

שניהם כאחת, שנראה שבעדות כל אחד מן העדים כלולה בעצם גם עדות שיש עמו עד נוסף]. וצ"ע).
 ויש שפרשו טעמם של החולקים על הראב"ן, מפני שכל שבית דין לא פסלו בפועל אדם מלהעיד, גם אם באמת כלפי שמיא הוא עבריין ורשע — הריהו כשר לעדות, ולכן, אף אם נאמר שהעד השני דובר אמת בכל דבריו, וננקוט שפלוני זה אכן נרבע לרצונו, מ"מ הואיל ולמעשה אין פוסלים אותו בב"ד — יש כאן עדות כשרה (כן כתבו התומים פו סק"ו; אור שמח עדות יב, ב).
 ולפי"ז צריך לומר שמה שכתבו הפוסקים שהיודע שחברו רשע אסור לו להעיד עמו (ערמב"ם עדות י, א; חו"מ לד, א), מדובר שידוע שכבר העידו עליו שני עדים ופסקו עליו ב"ד לפוסלו, אבל בלאו הכי מותר (ע' חתם סופר יו"ד יא; חדושי הרי"ם לא סק"ב).
 וכן האדם שידוע בעצמו שהוא רגיל בעבירה אשר אם היו יודעים ב"ד על כך היו פוסלים אותו — לפי דברי התומים מותר לו להעיד כל שאין אחרים שידועים זאת. וכבר דנו בכך הפוסקים — ע' פתחי תשובה לד, א; אבנ"ז אה"ע כט; מנחת שלמה ח"א פב עמ' תק. וע"ע במובא ביוסף דעת ב"ב מג מהחזו"א, ובמובא בקדושין מט.

דף י

'אמר רבא: פלוני בא על אשתי, הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה. מאי קא משמע לן דמפלגינן דביבורא, היינו הך...' — יש מקום לומר שגם רב יוסף מודה בדין זה, שלא נחלק אלא ב'פלוני רבעני לרצוני' שלפי דברי העד בעצמו, לעדותו אין כל תוקף, כי הרי לדבריו רשע הוא ופסול לעדות, וכדי לקבל דבריו אנו מוכרחים לקבל רק מקצת מעדותו, לומר שפלוני רבעו אך לא לרצונו, או שרבע אדם אחר, ובוה סובר רב יוסף שאין לומר כן. לא כן בנידון 'פלוני בא על אשתי', שאין שום סתירה פנימית המונעת את קבלת כל דבריו, אלא שמקבלים אותם רק כאשר דנים על הבעל, אבל כשדנים אודות אשתו — אין לו נאמנות. ['פלגינן נאמנות' ולא 'פלגינן דיבורא'].
 וכבר האריכו האחרונים ז"ל בדברים אלו, וישבו בוה קושיות וסתירות שבין הסוגיות. עיין באריכות בשערי ישר ו, יא; אור שמח עדות יב, ב; חדושי הגרנ"ט לג, סט, קעג, קצח; 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; שעורי ר' שמואל ב"ב קלד, ועוד. וע"ע בענין זה בב"ב קלד.

'... מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן, אצל אשתו לא אמרינן, קא משמע לן' — פרשו רש"י ותוס': ודאי לא סלקא דעתין שנאמן אדם להעיד על אשתו, אלא רק בכגון זה שמעיד גם על אחר, הוה אמינא מתוך שנאמן על זה יהא נאמן גם לגביה.
 ותמה הר"ן מה סברה היא זו, הלא בכל מקום אומרים להפך, עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ומדוע נכשיר הכל בגלל מקצת?

ואפשר לפרש על פי מה שכתב הרמב"ם (עדות יג, א) שהקרובים שעל ידי אישות אינם פסולים להעיד מן התורה אלא מדרבנן. ובפסולים דרבנן אכן כן הוא הדין, שאגב נאמנותו האחרת נאמן גם על קרובו. והוה אמינא שהוא הדין בעדות על אשתו, אינו פסול אלא מדרבנן כשאר קרובי אישות, קמ"ל שפסול מן התורה ולכך אינו נאמן כלל לגביה (עפ"י זכר יצחק יד; קהלות יעקב סוס"י טו. דרכים נוספות בהבנת שיטת רש"י ודעימיה — ע' יד רמח; שערי ישר ו, יא; אור שמח עדות יב, ב ד"ה ראה; עמודי אור פד, יט ואילך; קהלות יעקב שם).
 ולהראב"ד (בהשגות על הרמב"ם — עדות יב, ב; ומובא ברא"ש פ"ק דמכות יג ובתשובה ס, א), ובחדושי רבנו יונה והר"ן כאן; שטמ"ק ב"ב מג ועוד) פרוש אחר בסוגיא (וכן כיוון לפירושו זה בספר תורת חיים, ע"ש); עיקר חידושו של רבא

הוא שאין אומרים מתוך שבטלה מקצת עדותו במה שהעיד על עצמו — תיבטל כולה. וזה לפי שאין אדם בגדר 'עד' על עצמו, ולכך מה שאמר על עצמו אינו כלום ואינו פוסל את השאר. שלא כעדות שיש בה פסול, כגון שהעיד על קרובו — כי שם הוא 'עד פסול' ופוסל העדות כולה, ואין אומרים בזה 'פלגינן', משא"כ בעל דבר עצמו אינו בגדר עד כלל, (ומקור הדבר בסוגיא במכות ו). וזהו שאמרו כאן, מהו דתימא דין אשתו כשאר קרובים, והיות שאינו נאמן לגביה לא יהא נאמן כלל, כדין עדות שבטלה מקצתה — קמ"ל שאשתו כגופו והרי זה כמי שמעיד על עצמו, שאינו פוסל את החלק השני שבדבריו. ולענין שורו, הואיל ואין אדם קרוב אצל ממונו, הרי שאינו בגדר 'בעל דבר' אלא כ'עד', ומתוך שאין מקבלים דבריו כלפי השור [שנתכוין להעיד עליו. ראב"ד בהשגות. וערמ"ה], כך אינו נאמן לגבי הרובע, שעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ואולם מדברי הרמב"ם (עדות יב, ב) משמע שאינו מחלק בין בעל דבר לקרוב. וכן מבואר מדברי התוס' בסוגיא (ד"ה ואין), שדינו של רבא אמור גם במעיד על קרובו. [ויש מצדדים בדעת הרמב"ם כהראב"ד. ע' מחנה אפרים עדות ג].

(וע"ע: רא"ש מכות שם; נודע ביהודה קמא, אה"ע עב; זכר יצחק ח"ב לו; אחיעזר ח"א ה, ה; פרי יצחק ח"ב סוסי" לח; עמודי אור פד, יט-כ; חדושי הגרנ"ט קצח, קצט; אבי עזרי הל' עדות שם).

'פלוני רבע שורי מהו... אדם קרוב אצל ממונו' — היות והוקשה מיתת בעלים למיתת השור (להלן טו. ועוד), אי אפשר לסקול השור על פי הודאת הבעלים, אלא דרושה עדות גמורה בכל פרטיה ודקדוקיה, וכיון שכן, פסול הוא לעדות משום פסול קורבה (כן מבואר עפ"י רש"י ומאירי כאן ותוס' ב"ק מא: זבחים עא. ד"ה עפ"י. והביאו שם דברי רש"י דהוי מודה בקנס והקשו על כך. וע"ע: נתיבות המשפט ר"ס לו; זכר יצחק ח"ב מז, ה; קהלות יעקב סנהדרין טו, ב).

'אלא רמז לעדים זוממין שלוקין מניין...' — אף על פי שנקט 'רמז', ילפותא גמורה היא. [וכן מצינו בקדושין פ: רמז ליחוד, ע"ש. וע' זבחים יז.]. (ועפ"י הרמב"ן בספר המצוות, שרש ג. ולהלן מו: 'רמז לקבורה מן התורה... ומשמע בהמשך דילפותא גמורה היא מריבוי 'תקברנו', ע"ש. וכן מבואר בתורת האדם לרמב"ן). בחדושי הגרא"א דסלר (לקוטי הש"ס) כתב על פי דברי התוס' במכות ד: ש'הצדיק' נצרך לגזרה שוה ואינו מיותר לדרשה זו, וכתב שטיקור המלקות מהלכה למשה מסיני, ורק רמז בעלמא הביא עולא מפסוק זה. ויש מקום לקיים דבריו לשיטת הרמב"ם בספר המצוות שם, אבל לא להרמב"ן. וע"ע במובא להלן פא.

'מאי טעמא דרבי ישמעאל...' — 'צ"ע אי ס"ל לר' ישמעאל דאחר החרבן כשם שבטלו דיני נפשות כדלקמן נ"ב: כך בטלו דיני מלקות' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

נראה מדברי כמה מהראשונים שנקטו כן, שהמלקות כנפשות ואין דנים אותם אלא בזמן שהסנהדרין קיימת (ע' סמ"ג ל"ת ריג; יראים רמג). ומדבריהם משמע שאף חכמים מודים לכך, וכמו שכתב הכסף-משנה (סנהדרין טו, א) שלא נחלקו אלא לענין מנין הדיינים, אבל לענין שאר הלכות, חומרות דיני נפשות קיימים במלקות.

ואולם דעת הרמב"ם (שם) והרמב"ן (מסעי לה, כט) שדנים בזמן הזה דיני מלקות בסמוכים, שלענין זה אינו כנפשות. ולשיטתם נסתפק הרב שליט"א האם גם לרבי ישמעאל כן הוא [שהרי לא נחלקו אלא לענין מנין הדיינים כנ"ל], אם לאו.

'מאי טעמא דרבי ישמעאל? אמר אביי: אתיא רשע רשע מחייבי מיתות...' — גם חכמים החולקים על רבי ישמעאל מודים לגזרה-שוה זו, ולמדים ממנה כמה דינים (ע' מכות ה), אלא שלדעתם אין להרחיב

הגזרה-שוה לענין הצרכת כ"ג דיינים — שדוקא בעונש מיתה שהוא דבר גדול צריך כ"ג, לא בעונש מלקות שאינו חמור כל כך.

ועל כן הוצרך רבא לסברת 'מלקות במקום מיתה עומדת', הגם שמבואר במקום אחר שרבא סובר גזרה-שוה זו בעלמא (ר"ן; תוס' לג: ד"ה אתיא).

ומבואר בכמה מקומות שאעפ"י שאין גזרה שוה למחצה, במקום שיש סברא נגדית אין דורשים — ע' במובא בקדושין טו. לו.

'אמר ליה: אמר קרא: ונקלה אחיך לעיניך — כי מחית אגבא דחיי מחית' — הלכך צריכים לאומדנא כדי שלא יהא 'טריפה' באמצע, ואזי ממשיכים להכותו שלא כדין, שהרי הוא כמת (עפ"י יד רמה. וע"ע בגליוני הש"ס).

(ע"ב) 'אמר אביי: תני קידוש החדש... אמר רבא: והא עיבור קתני, אלא אמר רבא...' — כבר צוין בכמה מקומות (ע' יוסף דעת סוטה ח קדושין כד. מה: ב"מ סב:) דרכם של אביי ורבא בעשרות מקומות בענין זה; אביי שינה הגירסה במשנה או בברייתא או דחק הלשון, ורבא נטה מדבריו מחמת הקושי הלשוני.

'פלימו אומר: בזמנו אין מקדשין אותו' — נראה שרצונו לומר שאין צריך לומר 'מקודש', אבל בית דין צריך לחקור העדים ולהחליט אם עדותם מתקבלת אם לא. [ואפשר שבזמן שאין אפשרות שהלבנה תראה עד יום ל"א, ייחשב ל"א 'בזמנו' ואין צריך לקדש לפלימו. וצריך עיון] (חדושים ובאורים — ר"ה כד).

'שלשה כנגד שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך' — וכך בארו בירושלמי (א,ב): רבי יהושע בן לוי שמע כולהו מהדא (מלכים-ב כה, יח): ואת שלשת שמרי הסף — מיכן שמתחילים בשלשה. וחמשה אנשים מראי פני המלך — מיכן שנושאים ונותנים בחמשה. ושבעה אנשים מראי פני המלך (בירמיה נב, כה) — מיכן שגומרין בשבעה. וכן דרשו שם מן הכתובים הללו מנין הדיינים בסנהדרין גדולה.

ובאור הענין הוא כי הכתובים במלכים ובירמיהו עוסקים בבתי דינים שגלו לכבל עם חורבן בית ראשון. כולם יחד הצטרפו לבית דין של שבעים ואחד, והסיעות הנקובות שם — שלשה שומרי הסף וכו', מייצגות בתי דינים של שלשה, של חמשה ושל שבעה. וזהו מה שציינה הגמרא פסוקים אלו, כדי להוכיח כי ישנו חפצא של בית דין בן שלשה, בן חמשה ובן שבעה.

[כפי הנראה לבתי דינים אלה שהיו רואים פני המלך, היה תפקיד מרכזי שלמענו נתמנו: הוראת תורה למלך ולימוד לעמו. המלך הלא חייב בתלמוד תורה מעבר לחיוב כל אדם מישראל, ככתוב והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו... ולצורך זה היו ממנים שלשה בתי דינים, דברים פשוטים נידונו בשלשה, ואם הסתבך הענין והתפתח משא ומתן — נעזרים בחמשה ובשבעה. ולכך מציינו בגמרא (מגילה כג) שכנגד בתי דינים הללו התקינו מנין העולים בקריאת התורה — שהרי תקנת קריאת התורה עם שוב עזרא ועמיתיו מן הגולה, אף היא היתה כרוכה בלימוד והבנת תורה] (מתוך 'שעורים לזכר אבא מרי' ח"א עמ' קסח).

'אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה. מעשה ברבן גמליאל שאמר, השכימו לי שבעה לעלייה, השכים ומצא שמונה...' — 'מזומנין' — שקבעם מבערב, כדפרש"י. ומכאן דנו הפוסקים אודות ההזמנה וקביעות מקום לחליצה, שיש לקבוע מאתמול (בערב), שרק אז נחשבת 'קביעות', לא מהיום להיום (ע' תרומת הדשן רכא; ים של שלמה יבמות פי"ב, ב, ועוד).

ואמנם יש שכתבו (ע' תורת חיים) שדוקא לענין עיבור הזמין הנשיא מאמש, כדי שיתנו דעתם היטב להתבונן אם לעבר אם לאו, ולא משום חיזוק ענין הקביעות — ולכן לענין חליצה אפשר להזמין לאותו יום. ע' בשו"ת יביע אומר ח"ג אה"ע כו, השיטות השונות.

דף יא

הערות באורים וציונים

'מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעלייה. השכים ומצא שמונה. אמר מי הוא שעלה שלא ברשות...' — יש מפרשים שאעפ"י שצריך להזמין, די שאומר 'השכימו שבעה לעליה', הלכך לא ידע רבן גמליאל מי הוא שעלה שמיני שלא במזומן (ער"ח ורמ"ה).
ויש אומרים שצריך שיומין אנשים מסויימים. ומה ששאל מי הוא שעלה שלא ברשות — או מפני שהשליח הזמין ולא הוא, או שלא רצה לכייש את השמיני בפני חבריו שלא ידעו מיהו (ע' רבנו יונה וחדושי הר"ן. וע"ע מרגליות הים ועינים למשפט).

'השכימו לי שבעה לעלייה' — מכמה מקומות מוכח שמקום קביעות בית דין היה בעליה, במקום גבוה. ע' במובא להלן כו.

'אתה הוא שציערת לאבא?! אמר לו: לא תהא כזאת בישראל' — מהרש"א פרש [דלא כרש"י] 'צערת לאבא' — בכך שיצאת ויצאו כולם אחריו. וענה לו: 'לא תהא כזאת בישראל' — אף שביטול תורה הוא עוון פלילי, אין לבייש אדם מישראל בכל אופן, לכך יצאתי.

'בהלל הזקן... תלמידו של עזרא' — על הקשר שבין עזרא להלל — ע' בספר תקנת השבין עמ' 23-24. וע"ע דובר צדק עמ' 52 ואילך; בן יהודיע.

'שאינ מספדין על הרוגי מלכות' — יש לפרש הטעם, כדי שלא להשהות את קבורתו, שלא יימלך המלך ויורה שלא לקברם. עוד י"ל משום הקפדת המלכות, שיראה כזלזול בכבוד המלך או משום סכנת המספדים, שלא יתפשם המלך בתואנה שאלו חבריו של ההרוג (עפ"י יד רמה).

'ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא' — ערש"י. ויש שפרש, ליטול רשות לעבר השנה, כי כל המסים והארנונות תלויות ונקבעות עפ"י קביעות השנה (עפ"י יד רמה).

'... ושהה לבא ועיברו את השנה על מנת שירצה רבן גמליאל, וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני נמצאת שנה מעוברת' — המאירי כתב שמלמדים את הנשיא שירצה הואיל ויצא עליו שם אדר. משמע מדבריו שהבין מפשט הגמרא שגם אם בא הנשיא לאחר שנכנס חודש העיבור — מועילה הסכמתו למפרע. (וכן נראה בשפת אמת (ר"ה כד). שרצה ללמוד מכאן שמועילה אמירת בית דין 'מקודש' קודם קבלת העדות, על מנת שתימצא העדות אחר כך מכוונת — ומשמע שנקט שחל העיבור למפרע כדהתם).

דפים ט — י

יג. מה הדין במקרים הבאים?

- א. הנושא אשה והביא עדים שזינתה לאחר שנתקדשה לו, והוזמו?
 - ב. חזר והביא הבעל עדים שהזימו את המזימים.
 - ג. עדים שהעידו על נערה המאורסה שזינתה עם פלוני, והוזמו.
- א. הביא הבעל עדים שזינתה, והביא האב עדים והזימום — נהרגים (כאשר זממו לעשות לאשה) ואינם משלמים ממון (הפסד כתובתה — דקם ליה בדרבה מיניה).

ב. חזר והביא הבעל עדים והזימו את המזימים — הרי אלו נהרגים על זממם להרוג את עדי הבעל, ומשלמים ממון לבעל על שרצו להפסידו מאה כסף קנס. [ואין אומרים 'קלב"מ' באופן זה שממון לזה ונפשות לזה. רב יוסף].

יש מקום לומר שגם לוקין — כאשר זממו לעשות לבעל על שהוציא שם רע. ואין כן דעת הגרעק"א (עחו"א).

ג. עדים שהעידו על נערה מאורסה מסוימת שזינתה, והוזמו — נהרגים ומשלמים ממון; ממון לזה (— לאביה, שהפסידה כתובתה) ונפשות לזה (לנערה).
לא העידו על נערה מסוימת אלא 'פלוני' בא על נערה המאורסה' והוזמו — נהרגים משום שזממו להרוג הבעל, ואין משלמים ממון.
וכן הדין על עדות רביעת שור; 'פלוני רבע השור' והוזמו — נהרגים ואין משלמים ממון. 'שורו של פלוני' והוזמו — נהרגים משום הרובע ומשלמים ממון לבעל השור (רבא).

א. יש אומרים שעקרון זה, ממון לזה ונפשות לזה חייב — אינו מוסכם על הכל, ולדברי כמה אמוראים פטור (ערש"י כתובות לא בדעת רב אשי ורבא. וע"ש בתוס' ובראשונים כאן ולהלן עד.).
ב. בכללות דין עדים זוממין שהעידו על חיוב ממון — ע' בכתובות לב).

יד. מה דין העדויות דלהלן?

- א. פלוני רבעני לאונסי.
- ב. פלוני רבעני לרצוני.
- ג. פלוני בא על אשתי.
- ד. פלוני רבע את שורי.
- ה. שורי נרבע ע"י אדם שאיני מכירו.

א. אמר רב יוסף: 'פלוני רבעו לאונסו' — מצטרף להעיד עם אחר להמית את הרובע (ואין נעשה 'שונא' בכך, הפסול לעדות. תוס').

ב. אמר שרבעו לרצוני; לרב יוסף — אינו נאמן להצטרף עם אחר, שהרי לדבריו רשע הוא ופסול לעדות. התוס' צדדו האם השוכב עם הזכר פסול לכל עדויות [ואפילו לרבא שפוסל רק ב'עד חמס',

הואיל ועובר להנאתו על דעת קונו, חשוד לשקר בשביל הנאת ממונ], או שמא אינו פסול משום שיצרו תוקפו, מלבד על דבר זה בעצמו שחשוד עליו.

ולהלכה כל רשע פסול לעדות. ואולם החשוד על העריות חשד דעלמא [ויש אומרים אפילו בקול שאינו פוסק], שרגיל עם עריות ומתייחד עמהם — כשר לכל עדות מלבד עדות אשה (עפ"י רמ"א חו"מ לד, כה וסמ"ע — עפ"י הסוגיא דלהלן כו:).

לרבא — נאמן להצטרף עם אחר (המעיד שאותו אדם רבע) כדי להרוג את הרובע, אבל אינו נאמן על עצמו, לומר שהוא נרבע לרצון — שאין אדם משים עצמו רשע.

א. הלכה כרבא דפלגינן דיבורא (ערמב"ם עדות יב, ב; חו"מ לד, כו; אה"ע קטו, ז).

ב. אמר 'רבעתי פלוני' [או 'זניתי אם אשת איש פלונית'] — כתב הרשב"א (ע' בשו"ת ח"א א'רלז) שאין שייך לפלג דיבורו בזה, כי אין שייך אלא ברצון. ואולם יש להבחין באיזה אופן היה דיבורו, שאם אמר 'פלונית אשת איש זינתה עמי', אפשר לחלק דיבורו ויהא נאמן שזינתה אך לא עמו.

נחלקו הפוסקים להלכה האם נוקטים כהרשב"א (ע' שו"ת חת"ס אה"ע ב, נב) אם לא (נובי"ק אה"ע עב. וע"ע: רמ"א אה"ע קטו, ז וש"פ; עבודת הגרשוני כה; אורים ותומים והגהות ברוך טעם — חו"מ לד; שו"ת רב פעלים ח"א אה"ע ג; אבני נזר אה"ע כט ועוד).

ג. יש אומרים שאם העד הנוסף מעיד על זה שנרבע לרצונו — אין נאמנים להרוג את הרובע, שהרי לדברי העד שעמו, רשע הוא (ראב"ן). ויש חולקים (ע' אה"ע קטו, ו).

ג. 'פלוני בא על אשתי' — אמר רבא: הוא ואחר מצטרפין להורגו, אבל לא להורגה, שאדם קרוב אצל אשתו. (ואעפ"י שנאמן כלפי הבעל, אנו מחלקים דיבורו ואינו נאמן כלפי אשתו).

ד. 'פלוני רבע שורי' — הסיק רבא (כפרש"י) שנאמן בצירוף עד נוסף, הן לענין הריגת הרובע הן לענין סקילת השור.

א. הטעם מבואר בגמרא, שאין אדם קרוב אצל ממונו לענין 'פלגינן דיבורא' ומתוך שנאמן על האחר נאמן על השור. ונראה שכל זה אמור רק בשור הנסקל, שכשמעיד לחייב שורו סקילה אין לו כל הנאה מזה [וגם הוא דין סקילה חל על עצם הממון ואינו בגדר עונש על בעליו, שהרי אפילו שור הפקר נסקל. עפ"י קהלות יעקב טו, ב], משא"כ בשאר דיני ממונות שיש לבעליו הנאה מהממון [והרי הנידון הוא על הבעלות ולא על עצם הממון], ודאי בעל הממון הינו בעל דבר, ואינו ענין ל'אין אדם קרוב אצל ממונו' (עפ"י שו"ת הריב"ש שלט, כהסבר קה"י).

ב. הראב"ד מפרש פירוש אחר בסוגיא, ולפיו היות ואין אדם קרוב אצל ממונו, הרי שהבעלים בגדר 'עד' כלפי השור, ומתוך שבטלה מקצת העדות מפני שהיא נוגעת לשור — בטלה כולה, הלכך גם הרובע אינו נהרג. וכן נוקטים כמה ראשונים ופוסקים אחרונים (ערו"ן ונמו"י; שו"ת הרא"ש ס; מחנה אפרים עדות ג; נוב"י קמא אה"ע עב).

יש אומרים שגם הראב"ד מודה בזמן הזה שאין דנים את השור, שמקבלים עדותו לענין הרובע, לפסלו (עפ"י תומים לד, ח ונתיב"מ; שו"ת עמודי אור פד, כ).

ה. העיד על שורו שנרבע, ולא העיד על הרובע — אינו נאמן לענין סקילת השור, אפילו בהצטרפות עם אחר (שאדם 'קרוב' אצל ממונו כאשר מעיד על ממונו בלבד. רש"י עפ"י תמורה כה.).

דף י

טו. בכמה אנשים נעשים הדברים דלהלן?

א. דין מלקות.

ב. חישוב מולד הלבנה; קידוש החודש ועיבורו.

ג. עיבור השנה.

א. מכות בשלשה (ושפטום) — הרי כאן שנים. ואין ב"ד שקול — הוסף אחד. רב הונא). משום רבי ישמעאל אמרו: בעשרים ושלשה. (וכן פירש רב אשי דעת רבי מאיר). אביי פירש טעמו משום גזרה שוה רשע רשע ממיתה. ורבא אמר, מפני שהמלקות במקום מיתה עומדות).

הלכה מכות בשלשה, ואעפ"י שאפשר שימות כשמלקים אותו (רמב"ם סנהדרין ה, ד). וצריך שיהיו הדיינים סמוכים (שם רפ"ז).

ומלקות שקנסו חכמים, כגון הקורא לחברו 'ממזר' — אין צריך סמוכים (עפ"י שו"ת הרדב"ז ח"ג תתיח).

ב. תנן: 'עיבור החדש בשלשה'. רב אשי פירש 'עיבור' — חישוב (שצריך לחשב ולידע מתי המולד, כדי לדעת אם לעבר אם לאו, שאין לאחר את ראש חדש יומים או שלשה מהמולד. רש"י), ואגב ששנה התנא 'עיבור שנה' שנה 'עיבור' בחודש. אבל קידוש ועיבור החדש — אין צריך, כרבי אליעזר שאמר בין בזמנו (= יום שלשים) בין שלא בזמנו (= יום ל"א) אין מקדשים אותו (וקדשתם את שנת החמשים שנה — שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים).

ואילו אביי ורבא ורב נחמן אמרו: קידוש החודש בשלשה. (לאביי, נתחלף בגרסת המשנה 'עיבור' במקום 'קידוש'. רבא פירש שהכוונה ל'קידוש במקום עיבור' — שסובר התנא כר"א בר' צדוק שאין מקדשים את החדש אלא אם נראה ביום שלשים, אבל לא נראה בו — אין מקדשים אותו (וכן פסק שמואל להלכה. ר"ה כד). ורב נחמן אמר להפך; 'קידוש אחר עיבור', כפלימו שאמר בזמנו אין מקדשים אותו, שלא בזמנו מקדשים אותו).

להלכה, הקידוש והחישוב בשלשה (רמב"ם קדוש החדש ב, ח).

ג. עיבור השנה בשלשה. דברי רבי מאיר. רשב"ג אומר: בשלשה מתחילים, אם רובם אומרים לישב — מוסיפים שנים ונושאים ונותנים בחמשה. אמרו רוב החמשה שצריכה עיבור — מוסיפים עוד שנים וגומרים בשבעה. גמרו בשלשה — מעוברת.

א. הלכה כרשב"ג בכל מקום ששנה במשנתנו. וצריך לכתחילה שבעה (רמב"ם קדה"ח ד, ט-י).

ב. ישבו שלשה והיו בדעה אחת שצריכה עיבור — יש אומרים שמעברים הם ואין צריך להוסיף עליהם (ער"ן, רבנו יונה ומאירי) ויש חולקים (ערמ"ה ור"ח).

ג. גם חישוב החשבונות בלא העיבור עצמו צריך 'בית דין' (כן מוכח מדברי התוס' להלן כו. ד"ה לעבר) שפרשו שיצאו החכם לחו"ל כדי לחשב ולא לעבר, ואעפ"כ אמרו בגמ' שם שצריך מניין.

ד. הרמב"ם (קדה"ח ד, ט-י; ספר המצוות — עשה קנג) נקט שהמקדשים חדשים ומעברים שנים צריך שיהיו דייני סנהדרי גדולה [או באי כחם שנטלו מהם רשות. ע"ש רפ"ה]. ואחד מהם הוא ראש בית דין הגדול. והרמב"ן (בהשגותיו לשהמ"צ) חולק. [להלן יב. ד"ה אבל] הוכיר רש"י גבי עיבור שנה 'בית דין מופלא'. ואין ראייה שסובר כהרמב"ם, שאפשר כוונתו לב"ד הבקי בענין העיבור שאינו מצוי, וכמו

שאמרו שם שכשרע"ק היה חבוש בבית האסורים חיטבו עמו עיבור של שלש שנים מראש, מפני שחכם גדול היה ובקי בעיבור שנה. ויש מוכיחים מדברי הרשב"א בתשובה (ח"ו קצ) כהרמב"ם. ע' 'בירור הלכה'.
ה. היו הדיינים רשעים — אין השנה מתעברת על ידיהם, שקשר רשעים אינו מן המניין (עפ"י גמרא להלן כו. ורש"י).

אין מעברים את השנה אלא במזומנים לה, (שהזמינם הנשיא למעברים מבערב. רש"י).
א. יש סוברים שהזמנה כללית, 'השכימו שבעה מכם' — כשרה. ויש חולקים וסוברים שצריך לסיים את המזומנים.
ב. יש מי שכתב שאין לעבר בנוכחות אנשים אחרים מלבד הבית-דין המזומן (ערוך השלחן העתיד קדה"ח צה.ג. ומסתבר לפ"ז שרובן גמליאל לא עיבר באתו מעמד, וכמובא בירושלמי. [כתב שם שמתעם זה נקרא 'סוד העיבור'. אבל מדברי הרמב"ם (קדה"ח יא,א) יש ללמוד שנקרא כן ע"ש עומק חכמת העיבור שאינה ידועה אלא ליחידים. וערש"י ר"ה כ: ד"ה סוד העיבור]). ולא כן כתב המאירי (ע"ע בירור הלכה).

דף יא (י)

טז. א. האם צריך את אישור הנשיא והסכמתו לעיבור שנה? האם העיבור צריך אמירה?

ב. מפני אלו סיבות מעברים את השנה?

ג. חודש העיבור, כמה ימים יש בו?

ד. היכן מעברים את השנה?

ה. מה דינם של קידוש החדש ועיבור השנה בלילה?

א. אין מעברים את השנה אלא אם כן ירצה נשיא. מעשה ברובן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבוא, ועיברו את השנה על מנת שירצה רובן גמליאל. וכשבא ואמר רוצה אני — נמצאת שנה מעוברת (יא.).

א. ראש בית דין הגדול, שהוא ראש ישיבה של שבעים ואחד — הוא הנקרא 'נשיא' (ערמב"ם קדה"ח ד,יב. וע' גם בה"ל סנהדרין יז, ט ובכס"מ; רש"י להלן לג. ד"ה ואפי').

ב. היה הנשיא אחד מהזקנים היושבים לעבר את השנה, ודעתו היתה דעת מיעוט שלא לעבר; לכאורה יש לדייק מלשון הרמב"ם שמעברים, כדעת הרוב [וטעם הדבר, כי לאחר שעמדו למניין נחשב כאילו כל חברי בית הדין החליטו לעבר, והנשיא בכללם]. ואולם אפשר לפרש דבריו בענין אחר (עפ"י בירור הלכה). ודעת הגר"ח קניבסקי שליט"א במענה לשאלה זו שהולכים אחר הרוב. וכן כתב הגר"נ גולדברג שליט"א לדייק מלשון הרמב"ם כנ"ל [כי כן הוא הדין בכל מקום שהולכים אחר הרוב, ובלבד שיושבים ודנים ביחד ושומעים אלו את אלו. אבל כשהנשיא אינו משתתף בדיון אין מעברים אלא על תנאי שירצה, מפני שאין הולכים אחר הרוב כשאינם במושב אחד. ע"כ תורף דבריו]. והגר"א נבנצל שליט"א כתב שמחליטים לעבר ואז הברירה נתונה ביד הנשיא אם לקבל הכרעת הרוב או להתנגד.

ג. נחלקו הדעות, כאשר עיברו את השנה על מנת שירצה הנשיא, ולא בא עד שנכנס חודש העיבור — האם מועילה הסכמתו עתה למפרע ונתעברה השנה, או כיון שלהלכה בדאורייתא 'אין בריירה', לא חל העיבור למפרע (ע' מאירי, דו"ח רעק"א כתובות ג. מנחת חינוך ד; טו"א ר"ה לא:).